

18. Statistisk Tabelværk, udgivet af den dertil allernaadigst anordnede Commission. Iste Hefte. Kbh. 1835. Fol. (Tabellarisk Fremstilling af Folkemængden i Danmark, d. 18de Febr. 1834. m. m.)
2det Hefte. Kbh. 1837. (Tabellar. Fremstilling af Hartkornet, samtlige Eienoommes Banktaxation, lordeiendommenes Fordeling, m.m.) — 3oie Hefte. 1.2. Afd. (Tabeller over Kgr. Danmarks indenog udenrigske Skibsfart 1834 og 1837, sammenstillet med A. 1826.) Kbh. 1840. - 4oe Hefte. (Tab. over Udførsel af Korn- og Fedevarer m. m. fra Kongeriget og Hertugd. i 1838—39, over de i begge hiemmehørende Handelsskibe for 1838 og 1839, over Consumtionsafgiften, Brændeviinsproductionen, m. m.) Kbh. 1741.
— 5te Hefte. Kbh 1842. (Tabeller over Kreaturhold. Jordernes Udbytte, Tienders Værdi, den landlige Industries enkelte Dele, Communalforholdene og Kiøbstædernes Topographie, m. m.
— 6te Hefte. (Tabellar. Fremst. af Folkemængden.)
i Danmark d. Iste Februar 1840, m.m.). Kbh. 1842.

Historisk Tidsskrift, Bind 1. række, 5 (1844)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_1rk_0005-PDF/hto_1rk_0005_78041.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=78041>

pdf genereret den : 28/5-2008

Historisk Literatur og Kritik.

18. Statistisk Tabelværk, udgivet af den dertil allernaadigst anordnede Commission. 1ste Hefte. Kbh. 1835. Fol. (Tabellarisk Fremstilling af Folkemængden i Danmark, d. 18de Febr. 1834. m. m.) 2det Hefte. Kbh. 1837. (Tabellar. Fremstilling af Hartkornet, samtlige Eiendommes Bantaxation, Jordeiendommens Fordeling, m. m.) — 3die Hefte. 1. 2. Ufd. (Tabeller over Kgr. Danmarks inden- og udenrigske Skibsfart 1834 og 1837, sammenstillet med A. 1826.) Kbh. 1840. — 4de Hefte. (Tab. over Udførsel af Korn- og Fødevarer m. m. fra Kongeriget og Hertugd. i 1838—39, over de i begge hiemmehørende Handelsflåde for 1838 og 1839, over Consumtionsafgiften, Brændeviinsproductionen, m. m.) Kbh. 1841. — 5te Hefte. Kbh. 1842. (Tabeller over Kreaturhold, Jordernes Udbytte, Tienders Værdi, den landlige Industries enkelte Dele, Communalforholdene og Riøbstædernes Topographie, m. m. — 6te Hefte. (Tabellar. Fremst. af Folkemængden.) i Danmark d. 1ste Februar 1840, m. m.) Kbh. 1842.

Ikke blot som et af de største og mest betydende af de literaire Arbejder, der hos os ved Regjeringens Omfarg ere komne for Lyset, men som et Værk, der i Egenstaa af statistisk Rildesamling hører til de fortrinligste, nøiagtigste og fuldstændigste, nogen Stat i Europa kan fremvise: har det danske Tabelværk, fra dette Tidsskrifts Begyndelse, havt Krav paa, i det mindste at blive omtalt for Tidsskriftets Læsere, som et Bidrag af høieste Vigtighed til den danske Stats og Folkets indvortes Historie i det 19de Aarhundrede. Vi maae, ved at hentyde

til denne Bigtighed, netop fortrinligen holde os til dette Synspunkt. Thi, naar vi skulle nævne de sikkerste og paalideligste Kilder til det historiske Billede af Danmarks Tilstand i dette Aarhundredes fjerde Decennium — til Kundskab om den Fremgang i Nationalvelstand og Statskraft, der indtraadte, efterat Landet i et fremstridende Forhold havde kunnet forvinde Følgerne af den sorgelige Periode fra 1807 til 1814, og begynde at arbejde sig op af en modløs, stagnerende, uvirksom Dvale i al indvortes Nørelse: da er det netop i statistiske Arbejder af den Art, som det her omhandles, hvor den upartiske og sandhedselskende Historiker maa søge og tør vente sig at finde en af de rigeste og uundværligste Kilder af hiin Art. Dette er, ved Siden af den i vor Tid afgjorte Uundværlighed af et fuldstændigt og authentisk statistisk Labelværk for Regieringen selv og en stor Deel af dens øverste Organer, den anden Hovedfortieneste, som et Værk af den Natur kan tilegne sig. Naar man i Regjeringens Anordninger og Foranstaltninger, i offentlige Indretningers Beskrivelse, i Stæders og Menigheders bekiendtgjorte Regnskaber og andre communale Actstykker, i topographiske Arbejder og mangehaande andre statistiske Monographier, maa søge Bidragene til Samtidens indvortes Statshistorie: da er det fortrinligen i et authentisk Labelværk af den Bestaaffenhed, af den Værdi og Omfang, som det ovenanførte besidder, at de historiske Resultater af Regjeringens Handlinger og af Nationens Stræben og Virken, i et vist Tidsrum, eller paa et vist Punkt i Tiden, kunne siges at fremtræde med Klarhed, Sikkerhed og Bestemthed.

Naar saadanne Arbejders Nøiagtighed og Paalidelighed i Udførelsen og Behandlingen af det Enkelte eengang er afgjort (og her kommer det naturligviis, i de endelige Resultaters store Tal og Summer, ikke an paa, om de mueligen paa et eller andet Sted skulde angive en Ubetydelighed for meget eller for lidt): da ere disse statistiske Resultater ligesaa urokkelige og uimodsigelige Facta, der indtræde i det historiske Kildestof, som ethvert Factum i den forbigangne Tids Historie, der documenteres ved et ægte Diplom eller Actstykke. Man har vist nok ofte, og ikke uden Grund, bebreidet de statistiske Kilder Usikkerhed

og Uoverensstemmelse som en almindelig Mangel; man har af denne og flere Grunde villet frakende Statistiken en videnskabelig Grundvold og Charakter; og selv en af de navnkundigste nyere Statsøconomer (J. B. Say) vil i det høieste give den Navn af en beskrivende Videnskab (science descriptive), der kun giver os meget detaillerede og isolerede Data, men ikke tilfredsstiller den videnskabelige Trang og Fordring: at kiende disses Aarsager, Sammenhæng og Virkninger i Statsorganismen og Folkelivet; eller lærer os deres Anvendelse i Statsøconomien, hvilken i langt høiere Grad, ved at gaae ud fra faste og uforanderlige Grundsætninger, fortjener Navn af en Videnskab.*) Neppe vil dog nuomstunder nogen Statsøconom troe sig i Stand til at kunne undvære statistisk Erfaringskundskab; og naar baade Say, og Statsøconomiens berømte Grundforfatter, Adam Smith, i Særdeleshed tillægger Statistiken den Mangel, at den kun giver en Sammenstilling af meer eller mindre uviste, ufuldstændige og kun for en Tid gyldige og brugbare Erfaringer: saa maae vi hertil bemærke, at det sidste vel for saavidt er rigtigt, som Statistiken er bevægelig, og behøver i det mindste hvert Decennium en Fornyelse af dens Kiendsgierninger; men at disse, naar de have opnaaet den Sikkerhed og Fuldstændighed, som man i nyere Tider med stigende Omhu og Anstrengelse stræber at give dem, derfor ligesuldt bevare deres factiske Natur, og den herpaa beroende Anvendelighed i den systematiske og historisk-beskrivende Skildring af en Stats indvortes Tilstand, Nationalvelstand, Cultur og Civilisation i et givet Tidspunkt. Det er ogsaa netop i denne Anvendelse i det Store af statistiske Resultater, at Materialiernes Unøjagtighed paa enkelte Punkter kommer lidet i Betragtning. Langt mere følelig er derimod Virkningen af Ufuldstændighed, eller total Mangel. Om f. Ex. Angivelsen af Danmarks Sæd-Udsørsel for et eller andet Aar skulde være nogle tusinde Tdr. for høi eller for lav, gjør i Resultaterne lidet eller intet; men at vi, naar man gaaer 60, 80 eller 100 Aar tilbage i Tiden, reent savne en saadan nogenlunde sikker og authentisk Angivelse, eller

*) Say Traité d'Economie politique. Discours preliminaire. p. 13 sq.

maa nøies med en mangelfuld og upaalidelig: er et langt vigtigere og betydeligere Savn for den historiske Statistik.

I øvrigt maa det vel tilstaaes, at Statistiken er en ny Videnskab, og at den egentlig først i det 19de Aarhundrede har begyndt at grunde og erhverve det Stof af sikre og paalidelige Data eller Kiendsgierninger, hvorpaa dens fremtidige Anvendelse og Benyttelse i Statsvidenskaben skal kunne bygges. Vi kunne derfor ikke andet, end ofte nok i en saadan Anvendelse føle Savnet af de ældre statistiske Angivelser og Optællinger, som behøvedes til den sammenlignende Benyttelse, hvorved nyere og sikre Data vinde højere videnskabelig Interesse og Brugbarhed i Skildringen af almindelige Statsforhold. Men i det de med grundig Omhyggelighed og efter rigtige Grundfætninger anlagte statistiske Kildesamlinger, der frembringes ved Tabelværker af den Art, som det her omhandlede, allerede i og ved sig selv ere af stor og uberegnelig Nytte for den nærværende Generation: have de tillige den vedvarende Fortieneste, at afgive faste og sikre Kilder for Eftertidens statistiske Undersøgelser og Skildringer, hvis Forfattere ville have den Fordeel at kunne benytte et rigere, mere paalideligt og fuldstændigt Stof for den historiske Statistik. Naar vi altsaa kalde Statistiken en bevægelig Videnskab, savner den derfor dog ikke, under Forudsætning af de tabellariske Angivelseres Nøiagtighed, den Grundvold af faste, beviislige Kiendsgierninger, som udgjøre denne Videnskabs factiske Stof, ligesom Historien eier det i de utvivlsomme, ved uforkastelige Vidnesbyrd beviiste Begivenheder.

Erfaring har allerede viist, at det statistiske Tabelværk, som er anlagt med en saa berømmelig Grundighed og med saa stor Omhyggelighed for at tilveiebringe sikre og tilstrækkelige Erfaringer, og hvis stadige og ivrige Fortsættelse allerede, i et Tidrum af neppe 10 Aar, har kunnet levere et saa rigt og vigtigt Materiale, ikke har været uden Birkning hos os, saavel paa de statistiske Forholds Betragtning i Almindelighed, som paa Statistikens Behandling i videnskabelige Arbejder. — Med Hensyn til den politiske og statsoeconomiske Brug og Anvendelse af Tabelværket overhovedet, vil det være ufornodent at bevise, eller i det Enkelte at udvilde samme, for Enhver nogenlunde Sagkyndig,

der har Leilighed til at gjøre sig bekendt med een eller flere Dele af Værket. Anvendelsen og Benyttelsen af dets Resultater, naar disse fremhæves af den hele adspredte, men ved det tabelariske System samlede og ordnede Masse af statistiske Data, blive i øvrigt lettest og mest indlysende ved at giennemgaae de med indholdsrig Fuldstændighed, uden al overflødig Ordrigdom, men med stor Tydelighed og Klarhed affattede Indledninger, hvormed Commissionen har ledsaget ethvert Hefte, og hvorved Værkets Forti:nefte, og dets Brugbarhed i enhver Retning, betydeligt er forhoiet. Ved disse Indledninger spares ikke allene Enhver, der enten blot til egen Dplysning, eller til videnskabelige Arbejder og Undersøgelses vil betiene sig af Tabellerne, for en Mængde vidtløftige og moisommelige Optællinger og Udregninger; men da disse her ere foretagne med den største Noiagtighed, kunne de med saameget større Tryghed benyttes, imedens de tillige udgiøre ligesom Kiærnen og Frugten af det hele store, af en umaadelig Masse af enkelte Erfaringer og Data sammensatte Stof, der forholder sig til hine statistiske Analyser, uddragne Hovedsummer og endelige Resultater af ethvert Forhold, ligesom Historiens Actstykker, Diplomer, Breve, Tractater, Annaler, chronologiske Optegnelser m. m. forholde sig til den paa Kilderne byggede historiske Beretning. Man kunde vel endog finde det onskeligt — da det hele Tabelværk, uagtet de billige Priser, hvorfor ethvert Hefte er til Salg, neppe finder mange Kjøbere — at der ved Leilighed foranstaltes en Samling af disse Indledninger, hvorved de for enhver Statsborger vigtige, autentiske Dplysninger, som deri indeholdes, og som ere saa stikede til at modvirke vrang eller fordreiede Fremstillinger af de indre Statsforhold, vilde udbrede sig til en langt større Kreds, end ved det samlede Værk. Vi holde endog disse klare, sammentrængte, til den politiske Arithmetiks og Statistiks Grundforhold indskrænkede Fremstillinger og Resultater for mere stikede til at saae Indgang hos et stort Publicum, og at medføre flere gavnlige og velgiørende Virkninger, end vidtløftige og systematiske Værker over Fædrelandets Statistisk, hvis Formaal er videre, mere videnskabeligt, og udstrakt til en saa omfattende Kreds af de forskielligste Gienstande for Erfaring, Undersøgelse og Betragtning, at et saadant Værk allerede fordrer

en større Dannelse, en mere vedholdende Opmærksomhed og Fastholden af Resultaterne, end hvor de betydeligste og vigtigste af disse, saaledes som i hine Indledninger, umiddelbart fra Rilderne selv udledes og fremstilles for Betragtningen.

Allerede for længe siden, kort efterat Tabelværkets 1ste Hefte var udgivet, ere ikke alene dets Indhold og Resultater udviklede i en udførlig Analyse; men dette Hestes vigtige Giensstand, Befolkningen i Danmark, saaledes som den befandtes for ti Aar siden, er bleven underkastet en meget omhyggelig Undersøgelse og Betragtning fra de forskellige Sider, som et Lands Populationsforhold frembyde. Forfatteren af bemeldte Artikel*) er gaaet ind paa almindelige statistiske og statsøconomiske Reflexioner, og tildeels paa Sammenligninger med andre Staters Forhold af samme Art, hvorved han har leveret en udførlig Commentar over Indholdet af Tabelværkets første Deel, og derved tillige practisk beviist et saadant Arbeides Uundværlighed, Vigtighed og mangesidige Brugbarhed. At følge denne Forfatters Exempel ved de øvrige Hester, vilde fordrer et Arbeide og en Udførlighed, som her hverken kan anvendes, eller vilde være paa sit rette Steb. Anm. maa indskrænke sig til en langt kortere Udsigt over et af de følgende Hesters Indhold, ved at give et Sammen drag af Hestets almindelige Indledning. — Forinden maa vi dog ei udelukke en væsentlig Bemærkning, med Hensyn til det omtalte 1ste Hefte af Tabelværket. Dette fremstiller nemlig Folkemængden i Kongeriget Danmark, og Resultaterne af samtlige Populationsforhold, efter Folketællingen af 18de Februar 1834. Værkets sidstudkomne 6te Hefte, det vidtløftigste af alle hidtil udgivne, (XXVII og 275 Sider i Fol.) meddeler derimod den tabellariske Fremstilling af Folkemængden efter Tællingen i 1840, som har kunnet iværksettes efter en fuldkomnere Plan; ligesom man ogsaa har kunnet give Tabellerne og deres systematisk fremstillede Resultater en større Fuldstændighed, end i det tidligere Hefte for 1834. Da den almindelige Folketælling, der foretoges den 1ste Februar 1840, og som nu regelmæssigen hvert 5te Aar vil skee paa den samme Dag i Aaret, tillige var udstrakt til Hertugdømmerne Sleevig, Holsten og Lauenborg: er der tillige

*) Dr. Grosferer Nathanson. Naanedstr. f. Lit. XVIII. Bd. S. 205—388.

udkommet et særskilt Hefte af statistiske Tabeller over disse Landes Folketal d. 1ste Febr. 1840, hvoraf ved Slutningen af det danske Tabelværks 6te Hefte er optaget en summarisk Tabel over de tre Hertugdømmers Folkemængde, saaledes at dette Hefte giver en fuldstændig Udsigt over Populationen i den hele Stat for Aaret 1840. Uden at see os i Stand til at meddele noget Uddrag af de med største Flid, Omhyggelighed og Fuldstændighed i 19 Afdelinger bearbejdede Resultater af Populationsforholdene i den danske Stat, som det 6te Heftes almindelige Indledning fremstiller, maae vi indskrænke os til det eneste Punkt, at angive Resultatet af Folketilvæksten i de 6 Aar fra 1834 til 1839. — Folketallet den 1ste Febr. 1840 udgjorde nemlig i Kongeriget Danmark 1,283,027 Mennesker; i Hertugdømmet Slesvig 348,526; i Holsten 455,093, og i Lauenborg 45,342 Mennesker; i Alt 2,131,988. Lægges hertil Populationen i Bilandene, efter de seneste, der foretagne Tællinger (nemlig Færøerne, d. 18de Aug. 1834: 6928; Jøland den 2den Febr. 1835: 56,035; Grønland, d. 31te Dec. 1834: 7552; de danske vestindiske Colonier, d. 1ste Oct. 1835: 43,178; i Trankebars Territorium, 1ste Juli 1835: 23,195, og i Frederiksnagors eller Serampores Territorium, d. 7de Nov. 1835: 12,537; eller tilsammen i de ostindiske Colonier: 35,732: da udkommer som hele Rigets Folkemængde i Alt, 2,281,413 (foruden det calculerede Antal af 40,000 Mennesker for de Negerstammer, der staae under dansk Overherredømme paa Guineakysten). Ved Sammenligning med Antallet som den næstforrige Folketælling i 1834 og de følgende Aars Liste over Fødte og Døde afgav for Kongeriget, bliver Tilvæksten eller Overskuddet af Fødte her 65,798. I Hertugdømmerne Slesvig og Holsten var Overskuddet fra 1ste Jan. 1835 til 1ste Jan. 1840: 38,461; saaledes for hele Riget en Tilvækst af 104,259 Mennesker i 5—6 Aar. Sammenholdes disse, paa de Fødtes og Dødes opgivne Antal byggede Summer med Resultatet af den sidste Folketælling d. 1ste Jan. 1840, for Kongeriget og de to Hertugdømmer, da udkommer imidlertid en Formindstning af 14,384; og fradrages denne fra det ovenfor angivne Antal, udkommer en Folketilvækst i bemeldte Tidrum af lidt mindre end 90,000 Mennesker.

Hvillen af de øvrige Tabeller, eller deres almindelige statistiske Indledninger, vi særskilt tage for os, saa vilde de, ved deres Fuldstændighed, Nøiagtighed og klare Overskuelighed, give en let Veilighed til at fremhæve de interessanteste Data og vigtigste Resultater til Kundskab om Statens materielle Kraft og Udvikling i dette Aarhundredes fjerde Decennium. Vi ville her i Særdeleshed og til Exempel betragte det andet Hefte af Tabellerne, der indeholder Kongeriget Danmarks Landbrugs-Statistik, eller en tabellarisk Fremstilling af Hartkornet, samtlige Eiendommes Bantaxation, og Bygningernes Brandtaxation, samt Jordeiendommens Størrelse og Fordeling, saaledes som disse Forhold befandtes i Aaret 1837. Kun 7 Aar ere siden den Tid forløbne; men enhver Sammenligning med det nærværende Tidspunkt vilde upaatvivleligt, efter det overordentlige Opsving, som har fundet Sted i Landeiendommens høiere Cultur og stegne Værdi, give mærkværdige og vigtige Resultater af en forhøiet Nationalformue.

Betragte vi først den mest generelle Grund for disse Forhold, Totalsummen af Danmarks Hartkorn eller Jordstyd, da udgjorde denne, efter den til bemeldte Tid endnu gjældende ældre Matrikel: 372,656 Tdr. Hartkorn af privilegeret og uprivilegeret Ager- og Engjord; 4608 Tdr. af Skovstyd; 5153 Tdr. Møllestyd; 36,420 Tdr. matriculeret Kongetiende; og 38,009 Tdr. Kirketiende. Det første sammenlignende Forhold, som paa disse Størrelser kan anvendes, er Hartkornets eller Jordstydens Forhold til Arealen (hvilket for hele Danmark er beregnet til 6 Milioner og 777,977 Tdr. Land, til 14,000 □ Alen geometrisk Maal), ifølge den antagne, efter Jordens Bonitet beregnede Frugtbarhed og Cultur af hver Provinds. Disse følge, med Hensyn til bemeldte Forhold, i denne Orden: 1) Lolland, som i Giennemsnit kun har henved 10 eller $9\frac{2}{3}$ Tdr. Land paa en Lunde Skyld eller Hartkorn; 2) Falster ($10\frac{1}{3}$ Tdr. Land); 3) Fyen ($10\frac{2}{3}$ Tdr. Land); 4) Langeland ($10\frac{2}{3}$ Tdr. Land); 5) Sjælland ($11\frac{2}{3}$ Tdr. Land), 6) Bornholm ($12\frac{4}{3}$ Tdr. Land); 7) Møen ($12\frac{2}{3}$ Tdr. Land) og 8) Nørre-Jylland ($26\frac{2}{3}$ Tdr. Land). I den sidstnævnte Provinds er imidlertid Arealens Bestaffenhed saa forskjellig i de forskjellige Strækninger

af Landet, at Aarhus Amt, som den frugtbareste Deel af Jylland, ikkun har 14 Tdr. Land paa en Tende Skylb, og Randers Amt, som i Frugtbarhed staaer nærmest, $16\frac{1}{10}$ Tdr.; imedens Ringkøbing Amt, som det ringeste, har 39 Tdr. og Ribe Amt, som det næstringeste $36\frac{2}{10}$ Tdr. Land paa en Td. Hartkorn. Som Middeltal for hele Danmark giver Beregningen 18 Tdr. Jordskylb (hvilket Middeltal dog, i Følge den store Uliighed imellem Jylland og D-Landene, kun lidet vil kunne komme i Betragtning).

Som en endnu mere paalidelig Maalestof, end Arealets Forhold til Hartkornet (særdeles saalange den nyere Matrikel, eller Beregning af Jordens Skylbsætning, der først træder i Kraft fra 1ste Jan. 1845, ikke lægges til Grund for Sammenligningen) antages Burderingen af Jordeiendommene til Landskatten efter Forordningen af 1ste Oct. 1802, der ogsaa ligger til Grund for den efter samme beregnede Bankhæftelse; med Hensyn til de forskiellige Provindsers og Districters Antal og Hartkorn. I Følge denne, ikke mindre statistisk-interessante Sammenligning, er i Giennemsnit i Siælland en Td. Hartkorn banktaxeret til 508 Rbd., eller en Td. Land til 45 Rbd.; paa Møen en Td. Hartkorn til 565 Rbd., en Td. Land til 44 Rbd.; paa Bornholm en Td. Hartkorn til 442 Rbd., en Td. Land til 36 Rbd.; i Fyen en Td. Hartkorn til 705 Rbd., en Td. Land til 66 Rbd.; paa Langeland en Td. Hartkorn til 743 Rbd., en Td. Land til 68 Rbd.; i Volland en Td. Hartkorn til 583 Rbd., en Td. Land til 59 Rbd.; paa Falster en Td. Hartkorn til 522 Rbd., en Td. Land til 52 Rbd.; i Nørre Jylland en Td. Hartkorn til 596 Rbd., en Td. Land til 22 Rbd.; i denne Provinds dog med betydelig Forskiel i de forskiellige Amter. (Giennemsnit eller Middeltal for hele Danmark er en Banktaxation af 581 Rbd. for en Td. Hartkorn og 32 Rbd. for en Td. Land). Ved den sidste Beregning fremtræder det egne Forhold, at Jylland, hvor Proportionen imellem Areal og Skylbsætning, som vi have seet, er den laveste, er derimod i Giennemsnit en Td. Hartkorn eller Jordskylb banktaxeret høiere end i de øvrige Provindser, med Undtagelse allene af Fyen og Langeland, hvilket sidste Land har den høieste Banktaxation i

hele Danmark. Dette grunder sig paa, at den ovenfor omtalte Jord-Taxation til Landstatten af 1802 ikke stecte ligefrem efter Hartkornet, men efter en Burdering af Bønder-Jorden, hvorved Hartkornet inddbeeltes i Grader (fra en Bærdi af 150 til 800 Rdr.); et Middel, som man dengang anvendte i Mangel af en ny Matrifel, for at bøde noget paa den gamle Matrifel, der for en stor Deel stect ikke længer afgav nogen Maalestof for Jordens rette Bærd, eller for en dertil svarende Jordskyld. Jylland var ved den gamle Matrifel kommet til at staae alt for lavt i Hartkorn; efter den nu anvendte Burdering blev derimod Landstatten, og folgelig Bantaxationen, betydeligt høiere, end den efter den blotte Hartkorns-Beregning var bleven.

Lager man Hensyn til den Forbindelse, der i et Land, hvis Hovednæringskilde er Agerbruget, pleier at finde Sted mellem de forskiellige Districters Frugtbarhed og deres Befolkning: da kommer man til den i Indledningens 4de Afdeling givne Sammenligning imellem de danske Provindsers Folkemængde og Hartkorn. Det sidste, eller den efter Jordbundens Bærd beregnede Skyld sætning, maa nemlig kunne vise det naturligt indtrædende Forhold, hvori Folkemængden hos et fortrinnsviis agerdyrkende Folk sættes til Jordbundens Godhed. Dette Forhold kan imidlertid af forskiellige Grunde — hvoriblandt Tilværelsen af andre Næringsveie og Indflydelsen af Riøbstæderne paa Landbonæringen udenfor Agerbruget især bliver virkende — ikke vise sig ganske regelmæssigt. Læge vi saaledes de fire betydeligste danske Provindser, Siælland, Fyen, Lolland og Jylland, saa befindes det, at Siælland har omtrent 7 Procent mere Hartkorn, end det, i Følge Folkemængdens Størrelse skulde have, naar Sammenligningen skeer i Forhold til hele Rigets Hartkorn og Folkeantal. Fyen har derimod kun 1 Procent mere Hartkorn; eller Jordskylden i dette Landskab staaer næsten i et fuldkomment ligeligt Forhold til Folkemængden, hvilket ligeledes omtrent finder Sted paa Bornholm. I Lolland og paa Falster er derimod en betydelig Forstiel, i det der paa den første af disse Der er omtrent 35 Procent mere Hartkorn, end der i Forhold til Befolkningen skulde have, ligesom paa Falster omtrent 26 Procent mere. Nørre Jylland havde derimod omtrent $7\frac{1}{2}$ Procent mindre

Hartkorn, (gl. Matrifel) end dette Land, i Forhold til Folketallet, skulde antages at have; hvortil Grunden ovenfor er antydet.

Det er en hidtil endnu stedfindende Mangel i de erhvervede paalidelige statistiske Data, at Commissionen for Tabelværket ikke er i Stand til at meddele en nøiagtig almindelig Udsigt over Forholdet imellem den i Skikkelse af Ager eller Engbund dyrkede Jordbund i Danmark, og den, der her ligger udyrket, som Hebe, Kiær, Overdrev etc. Den har derfor indskrænket sig til (i II. Hestes 5te Afdeling) at meddele en fuldstændig og nøiagtig Udsigt over Skov-Arealet i Siælland, Volland og paa Falster; hvilken den venter med Tiden at kunne udstrække i lige Nøiagtighed til de øvrige Provindsfer. Heraf erfares, at det hele Skovareal i bemeldte 3 Landstaber (der, uagtet deres Frugtbarhed og Cultur, tillige endnu ere de betydeligste danske Skov-Provindsfer) udgør 153,197 Tdr. Land, hvoraf Siælland allene har 119,936 Tdr., Volland og Falster 33,211 Tdr. Land. Af det hele Areal udgiøre de kongelige Skove 44,109 Tdr. Land (hvoraf dog kun 31,492 Tdr. virkelig bevoret Areal, og 6,426 Tdr., som er bestemt til Skovcultur); og deraf i Siælland alene 41,609 Tdr.; saaledes de private Skove i Siælland 78,377 Tdr. Land, i Volland og paa Falster 30,326 Tdr. Da (i Folge S. VIII) Siøllands hele Areal (med Fradrag af Indseernes Quadratinhold) udgør 1,267,749 Tdr. Land, Volland og Falster tilsammen 298,468 Tdr., saa finde vi i Siælland omtrent $\frac{1}{7}$, i Volland og Falster, under eet, $\frac{1}{3}$ af hele Arealet at være skovbevoret; eller vi finde, at de to sidstnævnte Lande, uagtet deres større Frugtbarhed, endnu besidde forholdsviis noget mere Skov-Areal end Siælland. — Man vil blandt andet finde, ved at sammenligne de her meddeelte nøiagtige Data med de Morville'ske Opgivelser af de danske Provindsers Skovland, at disse ere meget for høie — hvorved det vistnok maa komme betydeligt i Beregning, at Skov-Arealet i de sidste 60—70 Aar, (siden Morville udarbejdede sine Tabeller) er ikke lidet formindsket i disse Provindsfer. Han har nemlig beregnet Siøllands Skovland (foruden Moserne) til 188,718 Tdr. Land; derimod hele Jyllands og Hertugd. Slesvigs Skov-Areal kun til omtrent 100,000 Tdr. Land; Vollands og Falsters tilsammen til

60,095 Tdr., saaledes næsten til det Dobbelte af det Tal, de statistiske Tabeller opvise (s. Muffen, om Danmarks Brændselsvæsen. Kbh. 1811 S. 133*).

De Resultater, som S. XI og XII meddeles om det tiende- ydende Hartkorn, ere af flere, tildeels angivne Grunde, ikke fuldstændige. Vi erfare imidlertid, at for saa vidt som Tienden ikke er overladt Geistligheden, og derfor er statteydende (Landskatten blev ved Forordn. af 11te September 1822 eftergivet af samtlige Præstetiender, saavelsom af de Konge- og Kirke- tiender, hvormed Geistligheden er beneficeret) kan det antages, at over Halvdelen, eller 57 Procent af Danmarks tiende- pligtige Jorder ere fritagne for Natural-Tienden, i det Konge- og Kirke-Tienden af disse Jorder for bestandig er overdraget Jderne, enten mod en fast, uforanderlig aarlig Pengebetaling, eller paa andre Vilkaar; hvorimod Tienden endnu enten hæves i Kiærven, eller kun for en vis Tid er overladt Jderen, af om- trent 43 Procent af Jorden. Om Præstetienden siges, at den „uden Tvivl kan antages, i et endnu høiere Forhold, end de øvrige Tiender, at være forvandslet til et fast og uforan- derligt Bederlag.“ Den specielle Statistik af Geistlighedens Tiender er saaledes en vigtig og interessant Berigelse af Ta- belværket, som man med Liden tør see i Møde.

Til Maalestof for en Burdering af Landets Grund-Værdi, saavelsom til Burdering af Bygningers og den bevægelige For- mues Værdi, ere de Data, som gives i Banktaxationen og Brand-

---

*) Ved at nævne dette Skrift, der endnu — skøndt efter 33 Aar i endeel Opgivelser er forældet, og af Mangel paa fuldkommen nøiagtige Kilder ikke overalt lige paalideligt — hører til det interessanteste og læseværdigste, som vor hele statistiske og landoekonomiske Literatur eier: kan Anm. ikke tilbageholde det Ønske, at Landhuusholdningselskabet vilde besørge en ny Udgave af en Beg, af hvis Indhold saa stor en Deel vidner om Forfatterens rigtige, gennemtrængende Blik og meer end eensidige Sagkundskab og Dannelse. En saadan Udgave kunde da være forsynet med de Tillæg og Anmærkninger, som nu vilde være fornødne; og Skriftet derved tillige blive et beriget og fuld- stændigere Bidrag til Danmarks Skov-Statistik, som endnu savnes.

forsikringen benyttede (Afd. 7 af Indledn.). Den første, som udgjør for Jordeiendom, Tiender og Bygninger tilsammen 318,285,671 Rdlr. antoges 1837 at være i Almindelighed for høi, efter den Tids Priser, „ligesom Bygningerne sædvanligen ikke have den Værdi i Handel og Wandel, hvortil de ere forsikrede.“ Hvad det første (Jordeiendommens Værdi) angaaer, da er denne i de siden forløbne 7 Aar steget saa betydelig, at den vel overhovedet maa antages, ei allene at svare til Bankheftelsen, men endog at overgaae denne. Bygningernes Brandforsikring i Landets almindelige Brandkasse (som 1834 udgjorde imellem 186 og 187 Millioner Rbd.) bliver derimod altid en temmelig usikker Beregning for deres virkelige Værdi; og Forsikringen af Mobilier-Formuen er, som aldeles frivillig, endnu mere uvis og ufuldstændig. Lægges hiin Forsikringssum for Bygninger til Bankheftelsen for Jorders og Tienders Værdi, saa udfommer imidlertid en approximativ Sum for Landets hele Grundværdi af 441,049,000 Rbd.*). Vil man hertil lægge de i 1834 forsikrede Summer for rørlig Eiendom i Kiøbenhavn (11,576,400 Rbd.) og i Provindserne (14,108,600 Rbd.), da stiger Evaluationen af Landets Eiendoms-Værdi til 466,734,000 Rbd.

Indledningens 8de Afdeling giver Resultatet af Tabellerne over de danske Kiøbstæders Folkemængde, Bygningernes Banktaxation og Brandforsikring, samt over Stædernes Jordeiendom. Her viser sig en betydelig Forskiel imellem Bygningernes Bankheftelse (55,085,000 Rbdlr.) og deres Brandforsikringssum (76,516,000 Rbd.). At den sidste maa antages at være betydeligt for høi, kan neppe være tvivlsomt. Interessant er ogsaa Oversigten af Kiøbstadjorderne, hvoraf bl. a. sees, at af Danmarks 67 Kiøbstæder (foruden Hovedstaden) have 8 en Jordeiendom af over 200 Tdr. Hartkorn, og foruden disse 12 andre over 100 Tdr. Hartkorn, deels privilegeret, deels uprivilegeret

*) Det er ikke uden Interesse, med denne Sum (der uden Tvivl er meget under den virkelige Værdi) at sammenligne den i Forsell's 1831 udfomne Sogne-Statistik over Evertige angivne officielle Taxation af Landets og Stædernes Grundværdi, (upskattet Værdi) hvis Hovedsum for hele Riget beløber sig til 383,465,583 Rdlr. Banco; og Arealen til henved 89 Millioner Tdr. Land.

Kjøbstadsjord. Roeskilde staaer her øverst med noget over 402 Tdr. Hartkorn; lavest staaer Sorø med lidt over 1 Td. Hartkorn, Præsto med henved 2 Tdr.; og Skagen med noget over 5 Tdr. Hartkorn. Nærmest Roeskilde kommer Storeheddinge med 300 Tdr. Hartkorn; Rødby med 291 Tdr., Slagelse med 249 Tdr., Ribe med 247 Tdr., Viborg med 219 Tdr. og Aase og Fredericia hver med 215 Tdr. Hartkorn. Det hele Beløb af Kjøbstadsjorderne i Danmark udgjør 6,205 Tdr. Hartkorn, omtrent $\frac{1}{2}$ af hele Landets Ager- og Engjord.*) Der er ofte skrevet om det Skadelige eller mindre Helbige og Passende i den Omstændighed, at endeel danske Kjøbstæder eie saamegen Jord, at den udgjør et Par, eller fra en til to fuldstændige Herregaardes Jordstyk, og at saaledes Agerbruget for nogle Borgere kan blive Hoved-Næringsvei. Vi ere dog langt fra at ansee dette, her i Landet gamle og naturligt oprundne Forhold for nogen Ulykke for de mindre Kjøbstæder; da det, foruden den Bequemmelighed og Behagelighed, som det afgiver for Mange, og den materielle Fordeel, som det kan yde Enkelte, overhovedet frembringer en Nærmelse imellem Smaa-Stædernes indskrænkede Borgerliv og det friere, sundere Landboliv, som ikke kan andet end være velgjørende.

Af Tabellernes Oversigt af offentlige Stiftelser, Lehnogdsers og Stamhuses Hartkorn (S. XIV), sees bl. a. hvor betydelige de førstnævntes Eiendomme ere i Sjælland, hvor offentlige Stiftelser besidde 32,702 Tdr. Hartkorn, eller imellem $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{2}$ af dette Landstabs hele Jordstyk. De tre betydeligste af disse Stiftelser ere Universitetet (med 4685

---

*) Hermed kan sammenlignes Tab. III. i 5te Hefte (Jvf. Indledn. S. XXVIII.) over Kjøbstadsjordernes Areal, som for samtlige Stæder i Danmark udgjør 94,996 Tdr. Land og naturligvis er meget ulige fordeelt og af ulige Værdi. Saa'edes har f. Ex. Viborg til 9669 Tdr. Land (det største Areal, nogen Kjøbstad i Danmark, med Undtagelse af Skagen, besidder) kun 219 Tdr. Hartkorn; hvorimod Roeskilde til 402 Tdr. Hartkorn kun har omtrent $\frac{1}{3}$ saameget Jord, eller 3279 Tdr. Land. De eneste Kjøbstæder i Danmark, som endnu eie Stov, ere Korsør (198 Tdr. Land), Viborg (137 Tdr.) og Beile (511 Tdr. Land).

Tdr. Hartkorn, hvoraf 1447 Tdr. ere matriculerede Tiender),
 Communitetet (med 3310 Tdr., hvoraf Tienderne udgiøre
 den største Deel, nemlig 2,308 Tdr.) og Sorøe Academie,
 (med 5,208 Tdr., hvoraf kun 493 Tdr. ere Tiendehartkorn). Om-
 trent halv saa meget Jordegods, som disse 3 offentlige Stiftel-
 ser til Lærdoms og Studiers Fremme besidde, tilhøre de tre
 adelige Frosenklostre Balløe, Bemmetofte og Gisselsfeldt,
 nemlig 5984 Tdr. Hartkorn. (Det fjerde Siællandste Frosenkloster
 i Roeskilde fattes i denne Oversigt.) Lehnsgodset, eller
 Lehnsgrevstavernes, Baroniernes og Stamhusenes Jordegods
 udgiøre i Danmark 91,144 Tdr. Hartkorn, eller paa det nær-
 meste $\frac{1}{2}$ af hele Landets, hvoraf imidlertid 13,644 Tdr. Hartk.
 bestaae af Konges- og Kirketiender.

Den sidste, udførligste og tildeels vigtigste Afdeling af den
 almindelige statistiske Indledning til Tabellernes andet Hefte (S.
 XIV—XXIV) fremstiller Resultaterne af Danmarks Jordeien-
 dom og Jordskyld, saaledes som samme er fordeelt imellem de
 forskjellige Classer af Jordbrug. Vi see deraf at under
 samtlige Herregaarde, eller complete, ucomplete og uprivis-
 legerede Hovedgaarde, drives 35,264 Tdr. Hartkorn.; Selv-
 eiergodset, hørende til andre større og mindre Gaarde, (hvor-
 under ogsaa Præstegaarde og lignende beneficerede Jordeien-
 domme), udgiør 152,570 Tdr., Arvefæstegodset 37,334 Tdr.
 og Fæstegodset 145,890 Tdr. Hertil kommer endnu den
 ovenfor omtalte Kiøbstadjord med 6,206 Tdr.. Dette Forhold
 kan i Procent saaledes udtrykkes, at noget over $\frac{1}{10}$ drives umid-
 delbart under Hovedgaarde; omtrent $\frac{4}{10}$ er Selveiergods; om-
 trent $\frac{1}{10}$ er Arvefæstegods, henved $\frac{3}{10}$ Fæstegods, og henved
 $\frac{2}{10}$ drives under Kiøbstæderne. Regner man Selveiergods og
 Arvefæstegods sammen, som man med Foie kan, da blandt det
 sidste kun er optaget saadant Jordegods, til hvis frie Afhændelse
 og Pantfætning Arvefæsteren, under Betingelse af den for bestan-
 dig fastsatte Canons eller aarlige Afgifts Ydelse til Grundherren,
 er berettiget: da er Halvdelen af Danmarks Jord Selvs-
 eier-Bøndergods, og kun henved $\frac{2}{3}$ Fæstegods; imedens
 ikke engang $\frac{1}{10}$ drives umiddelbart under større Hovedgaarde.
 Et Forhold som dette, der første Gang ved Tabelværket

er lagt klart for Dagen, taler stærkere end alle Partirostens Declamationer om Misforhold i Jordbrugenes Fordeling; og Selvsicendoms betydelige Fremstriden i Danmark vilde blive endnu mere tydelig, hvis man til Sammenligning havde ældre Tabeller af lignende Art.

I Giennemsnitsforhold for hele Danmark finder naturligtvis betydelig Forskiellighed Sted i de særskilte Provindsfer. Den mærkeligste er den, som Nørre-Jylland frembyder. Her udgjøre nemlig Hovedgaarde og Fæstegods den mindste Deel; de første kun $\frac{1}{10}$ (i Siælland $\frac{1}{10}$), og Fæstegodsset henved $\frac{1}{10}$ (i Siælland $\frac{2}{10}$) af hele Jylland; Arbefæstegodsset udgjør i dette Land kun $\frac{1}{10}$, hvorimod det i Siælland optager $\frac{1}{10}$. Saaledes er i Jylland noget over 67 Procent af Jordeiendommene i de selveiende Bønders og mindre Jordbrugeres Besiddelse. Kun noget over $\frac{1}{2}$ af denne store Provinds er Fæstegods under Herregaarde; og disses Hovedgaardsjord udgjør kun omtrent 7 Procent af Jorden, i Stedet for at i Lolland og paa Langeland (hvor dette Forhold er høiest) Hovedgaardene besidde og drive 13 Procent af Jorden, og Fæstegodsset paa disse Der udgjør 55 og 69 Procent.

Et andet Sammenligningsforhold ved Jordeiendommene er deres Fordeling i forskiellige Classer, efter Størrelsen og Bestaffenheden af Gaarden. 1) Af saakaldte complete Hovedgaarde, (hvortil regnes en Besiddelse af i det mindste 200 Tdr. Hartkorn af Bøndergods, foruden Hovedgaardsjorden) har Danmark 344 tilbage, med et Hartkorn af i det Hele 23,213 Tdr., saaledes i Giennemsnit omtrent 67 Tdr. Hartkorn Hovedgaardsjord paa enhver saadan Gaard. Det største Antal af samme, uden Hensyn til Provindsernes Omfang, findes i Siælland, nemlig 125, med Hartkorn 10,868 Tdr., eller i Giennemsnit 87 Tdr., hvilket Middeltal for de enkelte Herregaarde ogsaa er den største Jordskuld, der kommer ud i nogen af alle danske Provindsfer; hvorimod Jylland i begge Henseender fremviser de laveste Tal. I denne hele Provinds findes nemlig kun 101 complete Hovedgaarde, med 50 Tdr. Hartkorn i Giennemsnit til hver. Jylland har saaledes baade de færreste og de mindste Herregaarde. 2) Af ucomplete Herregaarde,

eller større Parceller af saadanne, som dog have beholdt deres frie Hovedgaards Taxt, eller Herregaards-Privilegier, gives der i Danmark 238, med et Hartkorn af 7231 Tdr., eller i Giennemsnit omtrent 30 Tdr. Hartkorn, der umiddelbart drives under enhver af disse Gaarde. Her indtræder det modsatte Forhold: Siælland har forholdsvis af alle Provindsen de færreste af saadanne Gaarde (33, med Hartk. i Giennemsnit 36 Tdr.); Jylland de fleste (154 med 27 Tdr.). 3) Det samme gælder om upriviligerede Hovedgaarde og Hovedparceller, d. e. saadanne, som ved at miste Bøndergods, tillige have mistet deres Herregaards-Privilegier. Af saadanne gives i hele Danmark 211, med 4818 Tdr. Hartkorn; i Siælland 21, med 39 Tdr. Hartkorn i Giennemsnit til hver; i Jylland 157, med 19 Tønder Hartkorn i Giennemsnit. Begge Forhold gjøre det siensynligt, at Jylland er den Provinds, hvor Bøndergodsets Afhændelse fra Hovedgaardene, og disses Formindskning eller Udstyknng i Parceller, hidtil hyppigst har fundet Sted, ligesom det modsatte i Siælland; og heller ikke i noget større Forhold paa de øvrige Der. (Dog har ogsaa Fyen et ikke saa lidet Antal, nemlig 38 ucomplete Hovedgaarde med Privilegier, og 14 uden samme).

Ikke mindre vigtige og interessante for den politiske Statistk ere de (i Indledn. S. XVI--XXIV) i Hovedresultaterne, saavel som tabellarisk for de særskilte Provindsen, fremstillede Forhold, der vise os Classificationen og Antallet af Bøndergaarde og mindre Landbrug, saaledes som de ere fordeelte under Selveiergods, Arvefæste og Fæstegods. Ved disse Fremstillinger ere vi i Stand til, saa at sige, med eet Blik at overskue den umiddelbare jordbrugende Classes, eller Bøndestandens Vilkaar og Fordeling over hele Landet, og i enhver af dens Provindsen. Vi maae beklage, at denne vigtige Deel af dette Hestes Tabeller vanskelig taaler noget Udlog, eller at et saadant her vilde optage for megen Plads; og vi maae saaledes indskrænke os især til at meddele følgende Hoved-Overfigt, i hvilken vi have troet at kunne gjøre en anden Underdeling i 3 Classer af bemeldte Jordegods, efter Størrelsen, hvilke man vel turde kalde I. Heelgaarde, II. Halvgaarde, og III. Huse

med Jord, hvortil endnu kommer den 4de Klasse: De jordsløse Huse.

	Selveiergods.		Arvefæstegods.		Fæstegods.	
	Antal.	Sortorn.	Antal.	Sortorn.	Antal.	Sortorn.
I. a. Steder med 8 Tdr. Sortorn og derover . .	2,447.	26,270.	1,657.	17,028.	3,633.	33,821.
b. Steder fra 8 Tdr. Stf. excl. til 4 Tdr. Stf. incl.	11,662.	64,317.	2,392.	14,551.	14,651.	87,664.
	14,109.	90,587.	4,049.	31,579.	18,289.	121,488.
II. a. Steder fra 4 til 2 Tdr. Stf.	13,251.	38,569.	1,048.	3,225.	4,145.	12,617.
b. Steder fra 2 til 1 Td. Stf.	8,333.	11,868.	905.	1,259.	2,361.	3,305.
	21,584.	50,437.	1,953.	4,484.	6,506.	15,922.
III. Steder, under 1 Td. Sortorn, og Huse med Jord, men uden Sortorn	27,996.	11,546.	3,926.	1,271.	31,559.	8,480.
IV. Huse uden Jord . .	10,546.		3,405.		12,606.	

Ligesom Sortornets Fordeling, saaledes giver ogsaa de enkelte Steders og Jordbrugs, folgelig overhovedet Familiernes Antal, med en mærkvaerdig overensstemmende Liighed, det Resultat: at Halvdelen af det Jordegods, som kan siges at være i selvstændige Bønders Besiddelse eller Brug, med andre Ord, Halvdelen af Danmarks Bøndergaardere ere i Selveieres, den anden Halvdeel i Fæstebønders Hænder. Det sees nemlig af ovenfor meddeelte Tabel, at Danmark tæller 18,158 Gaardmænd eller Jordbrugere, hvis Bosted udgjør 4 Tdr. Sortorn og derover, af Selveierklassen, og 18,289 Fæstebønder; tilfammen 36,447 Jordbrugere, som vi kunne regne til den første Klasse, til egentlige Gaardmænd, med over 4 Tdr. Sortorn Jord. — Et ganske andet Forhold indtræder ved Halvgaardere og Boelssteder, og viser, hvorledes Jorddeling eller Udstykning har været en Følge af Selveiendoms

Lilvært. Danmark har nemlig 23,537 Jordbrug fra 4 til 1 Td. Hartkorn, som besiddes af selveiende Boelsmænd (i Fald man vilde bruge denne Benævnelſe, til Forſkiel fra Gaardmænd); og derimod kun 6506 ſaadanne Steder, ſom bruges af Fæſtere. For Huusmændene med Jord indtræder atter det ſamme ligeſige Forhold, ſom ovenfor. Det hele Antal af ſaadanne Boſteder og Familier er 63,481; hvoraf 31,922 ere ſelveiende, 31,559 Fæſtehuusmænd. Af jordløſe Huſe cies 13,951 af Beboerne (naar man regner 3,405 Arvefæſtehuſe med i Tallet) og 12,606 ere Fæſte- eller Leiehuſe.

Et af de vigtigſte Erfaringsreſultater for den politiſke Statiſtik, ſom de ovenfor berorte tabellariske Fremſtillinger af Bondeljordens nærværende Fordeling fremlægge, er unegtelig dette, at den ſtærkt fremſtridende Selveiendom i Danmark tillige medfører den ſædvanlige Folge: en forøget Udſtykning af Jorden (ſom Forordn. af 3 Dec. 1819 vel har villet begrænſe, men neppe med nogen Folge), og hvad der tillige er beviisligt, men ikke altid ſtrar i Die ſaldende: at netop Selveiendom fornemmelig har forøget Antallet af Fæſte- eller Leiehuſe, med eller uden Jordpletter (ſ. herom Indledn. S. XVI, hvor ogſaa de mindre ſiensynlige Aarſager hertil angives). Det vigtigſte Reſultat af den tabellariske Beregning, ſom S. XVII fremſættes over Forholdet imellem de mindre Jordbrug i Selveieres Hænder og under Fæſteforhold, er det ſamme, ſom ovenfor blev antydet, nemlig: at Antallet af ſtørre, ſelvtændige Bøndergaardde er betydeligt formindſket ved det ſtigende Forhold af Selveierjorden, og at i ſamme Grad Antallet af ſmaa Eiendomme og Mængden af ringere Jordbrugere er forøget. Der findes nemlig, ſom man ſeer, i Giennemſnit for hele Danmark af Gaarde paa 8 Tdr. Hartkorn og derover 9, af Gaarde imellem 8 og 4 Tdr. Hartk. 21 færre, men af Gaarde imellem 4 og 2 Tdr. Hartkorn 64, og af Eiendomme fra 1 til 2 Tdr. Hartk. 42 flere paa Selveiergodſet, end paa Fæſtegodſet; Alt for hvert 1000 Tdr. Htk. At dette Forhold derimod med Henſyn til Antallet af et mindre Jordbrug, er ringere paa Arvefæſtegodſet, og at denne Maade at afhænde Jordegodſet paa, ſynes mindre at fremme den altfor hurtige og altfor ſtore Udſtykning af Jor-

den, er ligeledes antydet p. XVII. I Almindelighed er det her og i det følgende vist, at der endnu ikke er nogen Grund til at antage, at Jordudstyknngen i Danmark hidtil, naar man blot holder sig til Giennemsnitsforholdene, har naaet nogen betænkelig Grad; og heller ikke at en saadan Grad finder Sted i Forholdet imellem de ganske eller nogenlunde selvstændige Jordbrugere, og den Klasse af Huusmænd*), der allene maa søge Livsophold ved Arbejde. Det viser sig nemlig af de fleste herhen hørende Tabeller: at paa 1000 Tdr. Hartkorn Selveiergods, som man kan antage bruges umiddelbart af Eierne selv, findes i Giennemsnit for hele Riget 486 Familier, hvoraf 235 høre til Gaardmændenes, og 251 til Huusmændenes Klasse. Men af

*) Naar et Oppositionsparti, der gaaer ud paa ved enhver given Leilighed at sætte Landets Tilstand i slet Lys, for at faae Anledning og Skingrund til at vælte Rarsagen over paa Regjeringen, i den seneste Tid ogsaa vil fremstille Huusmændene i Danmark som en uslykkelig Trællestand, overgivet til Grundeiernes vilkaarlige Behandling, og deres Tilstand slettere og ringere, end den, efter Jordbrugsforholdene virkelig er: da lægge ogsaa de ovenfor fremhævede Data for Dagen, hvor lidt saadanne Skildringer kunne anvendes paa den hele Huusmændeklasse i Danmark, hvis Vilkaar, naar man vil sammenligne dem med hvad de vare for 60 eller 80 Aar tilbage i Tiden, uden Tvivl ere overhovedet ikke mindre forbedrede, end Bondestænds i det Hense. — At hente Beviserne for Huusmændenes undertrykte Tilstand fra et enkelt Exempel paa en Udaad og Mishandling, begaaet af en raa Godseier imod en Huusmand, betyder ligesaa meget, som naar man af enkelte Criminaltilfælde vilde bevise, at Huusmændene i Danmark overhovedet vare Lyse og Kieltringe. Det factiske Forhold, som de ovenfor angivne Resultater lægge for Dagen, er derimod dette: at over Halvdelen af Huusmændene i Danmark ere frie Selveiere, der aldeles ikke staae i noget tvunget Forhold til en Godseier; at Forholdet imellem de mindre selveierende Jordbrugere, der have over 1 Td. Hartk. (omtrent 41,700), og det hele Antal af Huusmænd med Jord under 1 Td. Hartk., eller uden Jord, (paa Hæslægodsset omtrent 44000) ingenlunde er foruroligende; og at Rarsagen til Huusmændenes trangere Vilkaar, for saa vidt disse kunne vare bevirkede ved denne Classes betydeligt stegne Antal, ikke er en Følge af Jordegodsernes Hæsteforhold, men netop suarere en naturlig og uundgaaelig Følge af den meget roste og upaarvovelig i flere Henseender og til en vis Grad, eller naar den ikke ved kunstige Midler fremdrives, velgjørende Overgang fra Hæslægods til Selveierdom, og af Jordens deraf flydende Udstyknng.

de sidste have kun 69 ingen Jord; hvorimod de øvrige 182 Huusmænd have tilsammen 75 Tdr. Hartkorn, eller efter Middeltallet 1350 Tdr. Land; saaledes i Giennemsnit noget mindre end 7 Tdr. Land for hver. Ikke saa Huse, saavel jordløse som med Jord, beboes desuden af Fiskere, Haandværksmænd og Andre, der søge deres Hovednæring udenfor Aalsbruget; og blandt Husene med Jord er denne vel hos endeel saa stor, at Beboerne kunne leve af dens Dyrkning alene. Saaledes bliver Antallet af de Huusmænd i Landet, der blot maa søge deres Utkomme som Dagsleiere, eller ved Arbeide for Andre, langt under Gaardmændenes Antal; og af saadanne finde en stor Deel deres Utkomme ved Arbeide for Hovedgaardene*). — Overhovedet er det kun $7\frac{1}{2}$ Procent (75 Tdr. Hartkorn af 1000) af de 152,570 Tdr. Hartkorn Selveiergods, der er udstykket imellem Huusmændsfamilier; imedens af de øvrige $92\frac{1}{2}$ Proc. omtrent $59\frac{1}{2}$ Proc. tilhøre Gaardmænd, eller Eiere af Gaarde over 4 Tdr. Hartkorn; og 33 Proc. ere fordeelte blandt Halvgaardsmænd, Boelsmænd, eller Eiere af fra 4 til 1 Td. Hartk. — Paa Fæstegodset er Forholdet saaledes, at der paa 1000 Tdr. Hartkorn findes 169 Gaardmændsfamilier og 304 Huusmænd (hvoraf den største Deel finde Arbeide ved Hovedgaarden selv); og af de 145,890 Tdr. Hartkorn, som Fæstegodset udgjør, kommer

*) At dette Forhold er meget fordeelagtigere, i Henseende til Antallet af jordløse Landboere i Danmark end i Sverrige, viser sig let af Antallet paa denne Folkklasse i dette Rige; endskiondt naturligviis det ulige større Areal ogsaa maa komme i Betragtning. Kongeriget Danmark har 26,557 jordløse Huse og Huusmændsfamilier paa en Folkemængde af 1,283,027 Mennesker og 31,559 Fæstehuse og andre Fæstegodsbrug med Jord under 1 Td. Hartkorns Skyld; tilsammen 58,116 Familier, der ikke have Eiendomsjord og selvstændigt Jordbrug. Sverrige havde derimod (1830) efter Forsell, til en Folkemængde af 2,888,082 Mennesker, 187,526 saakaldte „diverse Lågenheter“ s: Fæstehuse, jordløse Leiehuse, Bosteder for Fabrik- og Biergbærks-Arbeidere, overhovedet Bosteder udenfor Riidsstæderne og udenfor Matriculen (eller, som vi hos os vilde sige: uden Hartkorn og Eiendomsjord). Forholdet i den Henseende imellem Sverrige og Kongeriget Danmark, som, efter begge Landes Folkemængde, skulde være omtrent som 2.880 til 1.283 (eller noget nær som $2\frac{2}{3}:1$) er derimod omtrent som $3\frac{1}{2}:1$.

omtrent 83 Proc. paa Heelgaarde over 4 Tdr. Hartkorn (efter Middeltal 120 Tdr. Land); omtrent 11 Proc. høre til mindre Gaarde fra 1 til 4 Tdr. Hartkorn (efter Middeltal 45 Tdr. Land), og de øvrige 6 Proc. ere henlagte til Huse med Jord. — Hvad her kun i de store almindelige Gienemsnitshold er angivet, fremtræder endnu nærmere og med større Klarhed, eller giver et noiagtigere Billede af disse statistiske Forhold, i de sammendragne Tabeller S. XIX—XXIII, som fremstiller Forholdenes Fordeling i enhver af Rigets Provindsfer, og for Jylland i ethvert enkelt Amt. Her bliver Sammenligningen af de forskellige Classer af Jordbrugere mere ansuelig og belærende, i det vi, ved at stille een Provinds ved Siden af en anden, modtage forskellige Billeder af den agerbrugende Classes Stilling, efter de i forskellige Provindsfer og Amter betydeligt afvigende Forholds Beskaffenhed.

Ligesom Rummet ikke tillader, her at fremstille Resultaterne af en saadan Sammenligning, saaledes maae vi endnu mere beklage, at den samme Grund forbyder os at meddele en lignende Udsigt, som ovenstaaende, over Indhold og Resultater af Indledningen til Tabellernes **5te Hefte**, hvilket for en Deel slutter sig nærmest til 2det Hefte, eller omfatter endeel af de vigtigste Gienstande for Landbrugs-Statistikken: (1) Husdyr og Dvæghold, (2) Jordernes Besaaening og Udbytte, (3) Tiendernes Størrelse og Værdi; hvortil endnu kommer (4) en Udsigt over de Jorder i Danmark, som endnu ikke ere udskiftede af Fælledsskab. Indledningens derpaa følgende Afdeling gaaer ud paa (5) Omfanget af adskillige raae Produkters Forædling i Danmark (Bøvning, Kalkbrænding, Teglbænding, Pottemageri, Garveri og Skindberedning, Møllebrug, Udsnitning og Træffoformidling). En tredie Hoveddeel af Indledningen omfatter Gienstande, der nærmest vedrøre Communal-Statistikken; saaledes (6) Jordens Antal; (7) Landsbyer; (8) Land-Districternes Communalforhold i Henseende til Skolevæsen, Fattigvæsen og Frireiser; endelig (9) statistiske Oplysninger om Danmarks Riobstæder. Denne sidste Afdeling, med dens tilhørende Tabeller, er saameget vigtigere og interessantere, som den, udenfor de egentlig statistiske Materier, i sit Detail

gaaer ind paa adskillige, der ere nærmere af topographisk Natur (f. Ex. Kjøbstædernes Grund-Areal og Hoved-Bygningernes, eller de enkelte Postløbers Antal); og som det, saavidt Anm. veed, er første Gang, at en saa fuldstændig og authentisk almindelig statistisk-topographisk Udsigt over Danmarks Kjøbstæder hidtil er meddeelt.

Da vi her ei kunne indlade os paa at give et fuldstændigt Udtog af dette Heftes vigtige Resultater for Billedet af Danmarks nærværende Nationalvelstand, ville vi indskrænke os til Sammenligningen af nogle enkelte Punkter med de samme Forhold i Nabolaget, saavel fordi en saadan ligger os nærmest, som fordi den statistiske Kilde her er paalidelig og let tilgængelig. — I Kongeriget Danmark fandtes i Februar 1838 i alt 325,019 Heste (iberegnet Plage og Føl), og deraf 12,744 i Stæderne. Sverrige, uagtet sin meer end dobbelt saa store Folkemængde, havde (1842) kun 382,328 Heste, hvoraf 8816 i Stæderne.

— Danmark havde til bemeldte Tid 563,095 Koer, (hvoraf 18,094 i Stæderne); Stude og Tyre, over 3 Aar gamle, 69,094; Kalve og Ungkvæg, som opfødtes 201,986; i Alt 834,175 Stykker Hornkvæg; (om Sommeren, eller i Junius 1837 derimod 854,726 Stykker, eller 20,551 flere, end om Vinteren). I Sverrige var Forholdet her (1842) langt anderledes, end ved Hestene; i dette Rige fandtes nemlig 261,877 Tyre og Stude; 973,654 Koer; 446,297 Stykker Ungkvæg; tilsammen 1,681,828 Kvæghoveder (foruden i Alt 9479 i Stæderne). Antallet stiger saaledes omtrent til det Dobbelte af Antallet i Danmark. Dette Land havde i Sommeren 1837 i Alt 1,644,607 Stykker Faar og Lam; i Februar 1838 derimod kun 1,164,544 Faar og overfødte Lam. I Sverrige opgives Antallet af Faar (1842) til 1,447,530, hvilket kan formodes at være den hele vinterfødte Faarestamme, som i et bjergigt Land af saa stor Udstrækning kun er liden; desuden havde dette Rige 177,470 Geder (som mangle i Danmark) og (1830) 512,438 Sviin (i Forhold til Faarene en betydelig Mængde, hvilken i Skaane er den største: 93,559 Stk.); i Danmark beregnedes (S. V). Antallet af Sviin, som det var i Febr. 1838, med Tillæg af den opfødte Yngel, til 322,168 Stykker. (I Sverrige 1842 til 526,489).

Den hele Udsæd af alle Kornsorter var 1838 i Danmark 1,861,747 Tdr. og Høstens Beløb, med Fradrag af Saafornet 8,507,384 Tdr.; (hvoraf Kartoflerne kun udgjorde 1,658,588 Tdr., efter 243,124 Tdrs Udsæd). I Sverrige angaves Udsæden (1830) efter Middeltal til 1,929,283 Tdr.; Kornhøstens Beløb, efter Fradrag af Udsæden, til 6,499,189 Tdr., foruden 3,268,303 Tdr. Kartofler.*) Den svenske Kornhøst udgjør saaledes (efter Forsells Tabeller) for meer end det dobbelte Antal Mennesker**), noget over 350,000 Tdr. mindre end i Danmark; hvorimod Kartoffelhøsten i Sverrige meget nær beløber sig til det Dobbelte af hvad den udgjør i Danmark. Her afgav Høsten i 1838, foruden over en Million Tdr. Sæds Udførsel, 5,924,971 Tdr. Korn og 1,607,509 Tdr. Kartofler til Landets eget Forbrug; men tillige er det S. VIII viist, at Angivelsen af Udsæd og af Høstens Udbytte efter al Rimelighed, hvad det sidste angaaer, maa have været omtr. $\frac{1}{2}$ Million Tdr. Sæd for lav. Imedens man saaledes i Danmark 1838 kunde, foruden henved 700,000 Tdr. Sæd, som forbrugtes til Brændeviinsbrænding og Dlbrygning, regne omtr. 3 Tdr. Korn paa hvert Individ (i Storbritanien regnes henved 4 Tdr.) kommer der i Sverrige (efter Fradrag af Sæd og Kartofler, som medgaae til Brændeviin og D) knap 2 Tdr. Sæd og omtr. $\frac{1}{3}$ Tdr. Kartofler paa hvert Individ.***)

Ugierne afbryde vi her denne Artikel, hvis Hensigt imidlertid er opnaaet, om den maatte bidrage noget til at gjøre en og anden Læser i dette Tidsskrifts Kreds opmærksom paa vor Statistiks vigtigste Grundfælde; et Foretagende, som i dets Anlæg og Udførelse gjør dets Dphavsmand og Deeltagerne i Arbejdet saa stor Ære, og som ved dets usfortrødne og raske Fortsættelse allerede giver os Leilighed til at erkiende: at om vi endog i

*) Forsell's Statistik 2 Udg. S. 97—93.

**) Folketallet i Sverrige beregnet (1830) til 2,888,000; i Danmark (1834) til 1,265,000.

***) Om Sverriges Statistik, efter Forsell og flere Kilder, o. s. v. af C. Molbech. Kbh. 1835. S. 105. 106.

Danmark have staaet endeel tilbage for vore Naboer i Henseende til Liden, da Regjeringen i Sverrige begyndte at iværksætte Samlinger af autentiske Kilder for Statistiken, have vi allerede i deres offentlige Bekendtgjørelse betydeligt overgaaet dem.

-
19. Bidrag til Skildring af Byen Ribe i de forrige Aarhundreder, efter utrykte Kilder, ved P. Adler, Adjunct. 1ste Hefte. Skibsfart og Handel. 1ste Uffnit. Ribe 1842. 107 S. 8. 2det Hefte. Dyrighed og Rettergang. Ribe 1844. 74 S. 8.

Der har allerede oftere, i vor seneste historiske Literaturs Annaler, været Anledning til at fremhæve det Held, Ribe fremfor mange andre danske Stæder har havt, at dens Historie og Topographie i ældre og nyere Tid er bleven behandlet med lærd Samlerfsid og omhyggelig Benyttelse af gode og rigelige Kilder, som denne gamle Stads Archiv har bevaret, og tildeels endnu besidder. I Særdeleshed har man havt Leilighed til at glæde sig over de Bidrag til Dplysning af denne Gienstand, som ere udgaaede fra Ribe Cathedralsskole, i den Samling af Programmer, hvorved Skolens Lærere i en Række Aar have fyldestgjort den Forfrist af Universitetets og Skolens Styrelse, at et saadant Leilighedsfrift hvert Aar skal udgives i Anledning af, og som Indbydelse til den offentlige Skole-Examen. Som uundgaaelig paalagt Pligt, skiondt efter aarlig Dmgang, kan denne Forfrist have sin mindre fordeelagtige Side; som et Middel til at vække og vedligeholde literair Sands og Virksomhed blandt den lærde Skoles Personale, kan den dog upaatvivlelig bære mangan gavnlig Frugt; og uanseet, at man har funnet giere den Erfaring, at Resultaterne af denne Anordning undertiden falde temmelig magre, er det dog høiligen at ønske, at ikke